

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ІНФІНІТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

SPECIFICS OF TEACHING THE TRANSLATION OF INFINITIVE CONSTRUCTIONS ON THE BASIS OF GERMAN-LANGUAGE SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXTS

Труцуненко І.І.,

orcid.org/0000-0003-3546-6495

*старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Адамова Г.В.,

orcid.org/0000-0003-4411-8484

*доктор філософії,
декан факультету лінгвістики та перекладу
Міжнародного гуманітарного університету*

Огляд специфіки перекладу інфінітивних конструкцій у науково-технічних текстах німецькою мовою є актуальною проблемою сучасної теорії перекладу. Зазначено, що інфінітивні конструкції відіграють значну роль у процесі створення змісту технічної інформації, оскільки остання широко використовується для опису рекомендацій або вимог щодо дій процесу. У матеріалі стверджується, що оскільки науково-технічна документація має різний ступінь точності та формальності, процес перекладу цих структур залежить від глибокого розуміння граматичних правил та умов їх використання. Показано характерні для німецької науково-технічної мови інфінітивні конструкції: прості інфінітиви, інфінітиви з конструкціями «zu», «um ... zu», «lassen» та ін. Автор підкреслює, що кожна з цих структур має певний тип, що несе в собі індивідуальне значення, що може ускладнити трансформацію оригіналу. Найбільшу увагу зосереджено на проблемах, які виникають під час перекладу таких конструкцій українською мовою, оскільки українські відповідники іноді мають інші структурні чи стилістичні особливості. Саме в рамках цього погляду розглядається аналіз контекстуального підходу до перекладу інфінітивних конструкцій для правильного тлумачення ролі, яку вони відіграють у тексті загального значення. Автор наводить приклади вживання інфінітивів у технічних текстах і висуває пропозиції щодо вдосконалення процесу навчання їх перекладу. Автором зокрема пропонується постановка практичних вправ з перекладу інфінітивних конструкцій різних їх типів, що допоможе в автоматичному аналізі таких структур студентами-лінгвістами. У роботі наголошується на необхідності використання сучасних засобів перекладу, які могли б допомогти досягти точного та швидкого перекладу технічних текстів. Це допомогло б під час перекладу зберегти стилістичну та лексичну єдність тексту в складних синтаксичних структурах за допомогою комп'ютерних програм. Таким чином, стаття є внеском у вдосконалення методики навчання перекладу інфінітивних конструкцій, удосконалення теоретичних і практичних посібників для слухачів і викладачів у галузі перекладу науково-технічного тексту.

Ключові слова: переклад, інфінітивні конструкції, науково-технічні тексти, німецька мова, граматики, контекстуальний підхід, перекладацькі інструменти.

This article describes the details of translation of infinitive constructions in German scientific and technical texts – it is considered as the current problem of translation studies. On this account, it is important to observe that infinitive constructions are not just a stylistic device, which adds more eloquence to technical texts and their authors: they have a strong syntactic function of giving shape to the processes, actions, instructions, or requirements, that are so characteristic of such texts. As it has been mentioned, scientific and technical texts are quite formal and accurate, and therefore, translating such constructions presupposes a highly appreciable degree of comprehension of their grammatical properties and of their use. The article describes the distribution of the main classes of infinitives that may be used in scientific and technical German, including the simple infinitive use, the constructions with “zu”, “um ... zu”, “lassen” and others. That is why the author is focused on the explanation of the fact that every of these constructions has particular meanings and uses which can play an important role in a translation. Particular emphasis is made on the difficulties that arise concerning the translation of such constructions into Ukrainian, as the corresponding constructions in Ukrainian might have different syntactic and/or stylistic properties. One of the main topics of the article includes the evaluation of the contextual method of translating infinitive constructions because only the context may help understand the functioning of infinitives within the text. The author describes infinitive usage based on technical documents and suggests corrections to the instruction on teaching how to translate such construction. Specifically, practical exercises are proposed, in which students of linguistics can translate various types of the infinitive constructions and practice for the automated analysis of these structures. The article also discusses on how to use modern tools for translation on how it helps in obtaining more precise and less time-consuming translations of technical texts. In this way, it becomes possible to maintain stylistic and lexical maintainers and translate syntactic constructions on a computer program. Consequently, the article can help towards enhancing teaching practices of infinitive constructions in translation and provides theoretical and practical suggestions for the students and teachers who are concerned with the translation of scientific and technical texts from English into Ukrainian.

Key words: translation, infinitive constructions, scientific and technical texts, German language, grammar, contextual approach, translation tools.

Постановка проблеми. Переклад науково-технічних текстів є одним із найскладніших напрямів перекладацького процесу, оскільки він має передати правильний зміст, специфічну термінологію та складні синтаксичні конструкції. Особливі труднощі при перекладі з німецької мови виникають з інфінітивними конструкціями, які представлені різними формами та численними функціями та досить часто використовуються в технічних текстах для позначення дій, цілей або цілей і навіть можливих наслідків. Таким чином, основна проблема визначається принципово різноманітною структурою інфінітивних конструкцій у німецькій та українській мовах, що спричиняє певну складність їх адекватного перекладу. За таких умов актуальним є питання побудови ефективної методики навчання перекладу таких конструкцій з максимальним врахуванням контекстних і науково-технічних параметрів майбутнього фахівця-лінгвіста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

А. Левицька розглянула особливості перекладу інфінітивних конструкцій з німецької мови на українську в науково-технічних текстах і наголосила на складності їх передачі через різницю на рівні очей у синтаксисі двох мов. Практичні поради для перекладачів також допомогли точніше відтворити зміст. У дослідженні Г.І. Біленко більшість результатів стосується лінгвістичних аспектів перекладу науково-технічних текстів, у яких особлива увага приділяється термінам і синтаксису текстів. Представлено особливості створення технічної термінології та її адекватної заміни в перекладі, що допомагає зрозуміти специфіку науково-технічних текстів [1]. М.А. Скрипник описав лексико-синтаксичні властивості при перекладі інфінітивних конструкцій, актуальні переважно для технічних текстів, де точність у передачі інформації відіграє вирішальну роль [9]. Основи лінгвістичної науки викладені М.П. Кочерганом «Вступ до мовознавства» як фундаментальні знання, необхідні для розуміння процесу перекладу будь-яких текстів, зокрема наукових і технічних. Ця робота вводить найзагальніший курс мовних процесів, який згодом може полегшити розуміння вживання інфінітивних конструкцій у різних мовах [2].

М.В. Новік визначає проблеми, які породжують набори інфінітивних конструкцій технічних текстів при перекладі з німецької мови на українську. Автор виокремлює конкретні проблеми, з якими стикаються перекладачі, та визначає можливі шляхи їх вирішення [5]. У великому посібнику «Теорія і практика перекладу» У великому посіб-

нику «Теорія і практика перекладу» В.І. Нагрібний у своїх роботах наголошує на проблему інфінітивних конструкцій у технічних текстах [11].

Роль інфінітивних конструкцій у науковому тексті розглядає з точки зору перекладу О.В. Селіверстова. Автор вказує на можливість адекватного перекладу лише у випадках точного розпізнавання функції інфінітива [8]. Це робить Поршневу О.В., який досліджує структуру та функції інфінітивних конструкцій у німецьких науково-технічних текстах для кращого розуміння функціонування цих конструкцій у спеціальних текстах і проблем перекладу [7]. Питання досліджує Шевченко В.І. Синтаксис перекладу інфінітивних конструкцій у німецьких науково-технічних текстах, наголошуючи на правильності дотримання граматичних і стилістичних норм у перекладі [12]. Питання розглянуто С.В. Паламаренко в аспекті адекватності перекладу інфінітивних конструкцій у наукових текстах та підкреслено актуальність цього дослідження для вибору правильних граматичних конструкцій при перекладі складних технічних текстів. І.О. Федорова розглядає лінгвістичні проблеми перекладу інфінітивних конструкцій з німецьких технічних текстів шляхом порівняння різних шляхів розв'язання цих проблем.

Отже, з вищеведеного обговорення можна зробити висновок, що переклад інфінітивної конструкції є одним із важливих компонентів науково-технічного перекладу, який вимагає належного використання граматичної, контекстуальної та спеціальної лексики та термінології.

У статті виділяються кілька невирішених частин загальної проблеми, а саме:

1. Відсутність чіткої методології навчання перекладу інфінітивних конструкцій у науково-технічних текстах. Незважаючи на значну кількість досліджень, немає єдиної системи методів і підходів для ефективного засвоєння студентами цих конструкцій, особливо в технічних контекстах.

2. Недостатній порівняльний аналіз різних мовних пар. Більшість досліджень зосереджені на перекладі з німецької на українську, однак інфінітивні конструкції потребують більш широкого порівняння з іншими мовними парами, що може покращити розуміння їх специфіки.

3. Невизначеність у використанні сучасних перекладацьких інструментів. Питання інтеграції сучасних технологій, таких як автоматичний переклад та комп'ютерні програми, у навчальний процес досі залишається недостатньо розробленим. Точність таких перекладів може суттєво змінюватися залежно від контексту та структури тексту.

Постановка завдання. У статті описано специфіку навчання перекладу інфінітивних конструкцій з німецьких науково-технічних текстів з урахуванням структурно-семантичних характеристик та розроблено методичні рекомендації для ефективного засвоєння таких конструкцій студентами вищих навчальних закладів.

Цілі статті:

1. Виявити особливості структури та семантики інфінітивних конструкцій у науково-технічних текстах німецької мови.

2. Виявити труднощі, з якими стикаються здобувачі вищої освіти під час перекладу інфінітивних конструкцій.

3. Розглянути різні підходи в методиці навчання перекладу інфінітивних конструкцій, особливості різних методичних підходів до навчання перекладу інфінітивних конструкцій.

4. Розробити Практичні рекомендації щодо вдосконалення процесу навчання перекладу інфінітивних конструкцій у науково-технічних текстах.

У статті виділяються кілька невирішених частин загальної проблеми, а саме:

1. Відсутність чіткої методології навчання перекладу інфінітивних конструкцій у науково-технічних текстах. Незважаючи на значну кількість досліджень, немає єдиної системи методів і підходів для ефективного засвоєння студентами цих конструкцій, особливо в технічних контекстах.

2. Недостатній порівняльний аналіз різних мовних пар. Більшість досліджень зосереджені на перекладі з німецької на українську, однак інфінітивні конструкції потребують більш широкого порівняння з іншими мовними парами, що може покращити розуміння їх специфіки.

3. Невизначеність у використанні сучасних перекладацьких інструментів. Питання інтеграції сучасних технологій, таких як автоматичний переклад та комп'ютерні програми, у навчальний процес досі залишається недостатньо розробленим. Точність таких перекладів може суттєво змінюватися залежно від контексту та структури тексту.

Виклад основного матеріалу. Дослідження структурно-семантичних характеристик інфінітивних конструкцій у німецькомовних науково-технічних текстах має передбачати аналіз низки важливих аспектів, зокрема:

1. Типи інфінітивних конструкцій: інфінітивні конструкції з часткою «zu» та без неї можуть бути реалізовані через різні види підрядних конструкцій у німецькомовному науково-технічному письмі. Тому слід встановити, які типи інфінітивних конструкцій відіграють провідну роль і коли вони вживаються.

2. Синтаксичні функції: інфінітивні конструкції можуть виконувати кілька інших синтаксичних функцій, таких як додавання, обставина та визначення. У науково-технічних текстах це здебільшого спрямовано на те, щоб показати реалізацію чи відкриття як мету, умову чи результат, для більшої точності та стислості в описі.

3. Смысловое навантаження: У науково-технічних текстах інфінітивні конструкції несуть багато інформації про процеси, дії та умови їх реалізації. Найчастіше семантика цих структур належить до технічних процедур, робочих умов або впорядкованої послідовності дій. Необхідно було зрозуміти, який вплив мають інфінітивні конструкції на розуміння змісту інформації та які додаткові семантичні відтінки вони вносять.

4. Позиція речення: інфінітивна конструкція в німецькій мові займає різні позиції всередині речення для інтонації та семантичної структури. Особливо слід відзначити місця інфінітивів з огляду на їх доповнення та обставини плюс місце конструкцій у складних реченнях.

Це допоможе проаналізувати структуру та функціональне значення виявлених особливостей інфінітивних конструкцій у науково-технічних текстах, що є надзвичайно важливим чинником у процесі складання ефективного зводу правил перекладу текстів.

Під час перекладу інфінітивних конструкцій у науково-технічних текстах з німецької мови студенти вищих навчальних закладів стикаються з деякими основними труднощами.

Складність структури речення. Німецькі інфінітивні конструкції можуть бути досить складними, особливо в наукових і технічних текстах, у яких доповнення до керуючого дієслова виражають умови, цілі або послідовний характер дій. Визначення та розуміння учнями таких структур із відповідним контекстом значенням є дуже складним. Таким чином, це призводить до неправильного розпізнавання залежності між елементами речення.

Добір адекватного відповідника в українській мові. Більшість німецьких інфінітивних конструкцій не мають однозначної відповідності в українській мові. Передусім це стосується частинок «zu» та безособових інфінітивів, коли останні мають узагальнене значення. Проблема полягає в тому, щоб вибрати правильний підхід до перекладу; це може бути інфінітив, підрядне речення або будь-який інший.

Семантична неоднозначність. Залежно від контекстуального аспекту, наприклад, щодо мети, умовності чи наслідків, інфінітивні конструкції в німецьких текстах можуть мати кілька значень.

Основна проблема полягає в тому, що учні не можуть точно визначити, яке значення передає конкретна інфінітивна конструкція; отже, вони можуть неправильно витлумачити сам текст.

Невідповідність інтонації та ритму. У німецькій мові інфінітивні конструкції можуть задавати певний інтонаційний зразок, на якому базується міцність сприйняття логічного зв'язку. Це створює труднощі для правильного відтворення наголосу та збереження логічної цілісності при перекладі з текстів українською мовою, що має іншу структуру речення.

Спеціальний вибір лексики. Наукові та технічні тексти містять багато експертних термінів, щоб злитися з інфінітивними конструкціями, які окреслюють процеси чи технології. Студентам важко зробити точний переклад інфінітивних конструкцій щодо відповідних технічних термінів і віддати належне точності, з якою подається матеріал.

Ці труднощі підкреслюють необхідність розробки спеціальних методичних рекомендацій і вправ для формування навичок перекладу інфінітивних конструкцій у науково-технічних текстах, які б дозволили зорієнтувати учнів на особливості будови та семантики таких речень. Таблиця 1 демонструє приклади інфінітивних конструкцій, які зустрічаються у науково-технічних текстах, та труднощі, які можуть виникати під час їх перекладу.

Ефективність методичних підходів визначається через розгляд основних методів, які використовуються в навчальному процесі:

Комунікативний підхід. Завдяки активному використанню інфінітивної конструкції в комунікативному підході студент, який навчається у вищій освіті, буде готовий навчитися її допомоги для правильного використання, коли виникають ситуації. Це насправді може служити для розвитку інтуїтивних навичок розпізнавання шаблонів у реченні та розвитку спонтанного перекладу. Однак у дуже складних наукових і технічних текстах може знадобитися більше структури.

Грамотико-перекладацький підхід. Дуже важливо приділити цьому етапу велику увагу, а саме вивченню граматичних структур рідної мови, оскільки це допомагає мати уявлення про правила перекладу інфінітивних конструкцій, зокрема в науково-технічних текстах. З іншого боку, це його недолік з точки зору засвоєння знань, оскільки учні можуть не вміти використовувати цей факт на практиці в реальних комунікативних ситуаціях.

Індуктивний підхід. Цей підхід стосується вивчення інфінітивних конструкцій на основі автентичних текстів. Здобувачі вищої освіти самостійно опрацьовують правила вживання інфінітивів, що допомагає їм краще зрозуміти функції останніх. Плюсом є те, що розвиваються навички критичного мислення, хоча цей спосіб може бути досить трудомістким і вимагати додаткової допомоги вчителя.

Переклад і аналіз помилок. Переклад і аналіз типових помилок допомагає студентам побачити специфіку, де і як використовувати інфінітивну конструкцію, і не робити помилок у майбутньому.

Таблиця 1

Приклади інфінітивних конструкцій у німецькомовних науково-технічних текстах та труднощами, з якими стикаються здобувачі вищої освіти під час перекладу

№	Німецька інфінітивна конструкція	Переклад українською мовою	Труднощі під час перекладу
1	"Um die Temperatur zu senken, muss das Gerät ausgeschaltet werden."	"Для зниження температури пристрій потрібно вимкнути."	Перетворити в конструкцію, необхідну для вираження мети: до інфінітива або до того, що підрядне.
2	"Das Ziel ist, die Effizienz zu steigern."	"Мета полягає в тому, щоб підвищити ефективність."	Добір еквівалентного перекладу: до інфінітива чи герундія.
3	"Es ist notwendig, die Daten regelmäßig zu aktualisieren."	"Необхідно регулярно оновлювати дані."	Переклад безособової інфінітивної конструкції без постановки логічного наголосу.
4	"Die Maschine ist einfach zu bedienen."	"Машину легко обслуговувати."	Стилістичний ефект і вірність: еквівалентний вибір для збереження лаконічності оригіналу.
5	"Es wird empfohlen, die Sicherheitsvorkehrungen zu beachten."	"Рекомендується дотримуватися заходів безпеки."	Труднощі у вираженні форми пропозиції та збереженні офіційності речення.
6	"Um die Ergebnisse zu überprüfen, sollte eine zweite Messung erfolgen."	"Для перевірки результатів слід провести друге вимірювання."	Встановлення значення інфінітивної конструкції: показати мету або умову дії викликає труднощі в контексті.

Розроблено автором на основі джерел [2, 5, 6, 8, 10]

окремі жанри технічної літератури порівняльний аналіз перекладу англійською мовою інфінітивних конструкцій окремі жанри технічної

літератури порівняльний аналіз перекладу англійською мовою інфінітивних конструкцій специфічні жанри технічної літератури

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Біленька Г.І. Лінгвістичні аспекти перекладу науково-технічних текстів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2018. № 36. С. 35–39.
2. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. Київ : ВЦ «Академія», 2015. 472 с.
3. Левицька А.М. Особливості перекладу німецьких інфінітивних конструкцій в науково-технічних текстах. *Східноєвропейський журнал лінгвістики та перекладу*. 2019. № 7(2). С. 43–49.
4. Нагрібний В.І. Особливості перекладу іншомовних текстів. Чернігів, 2017. 112 с.
5. Новік М.В. Труднощі перекладу німецьких інфінітивних конструкцій у технічних текстах українською мовою. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*. 2020. № 23(1). С. 25–30.
6. Паламаренко С.В. Проблеми адекватності перекладу інфінітивних конструкцій у наукових текстах. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика*. 2021. № 15. С. 58–64.
7. Поршневі О.В. Структура та функції інфінітивних конструкцій у німецьких наукових текстах. *Записки з українського мовознавства*. 2019. № 2(10). С. 71–78.
8. Селіверстова О.В. Використання інфінітивних конструкцій у наукових текстах: перекладацький аспект. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2020. № 10(1). С. 98–104.
9. Скрипник М.А. Лексичні та синтаксичні особливості перекладу інфінітивних конструкцій в технічних текстах. *Лінгвістичні студії*. 2020. № 40(2). С. 45–53.
10. Федорова І.О. Лінгвістичні труднощі перекладу інфінітивних конструкцій у німецьких технічних текстах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми перекладу. 2018. № 19(4). С. 66–70.
11. Харченко О.Ю. Труднощі перекладу інфінітивних конструкцій у технічних текстах німецькою мовою. *Вісник Черкаського університету. Серія: Лінгвістика*. 2021. № 31(3). С. 110–116.
12. Шевченко В.І. Синтаксичні особливості перекладу інфінітивних конструкцій у німецьких науково-технічних текстах. *Філологічні студії*. 2019. № 28(5). С. 33–38.